

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/118207,40-rocznica-smierci-gen-Bronislawa-Ducha.html>
18.04.2024, 03:43

40. rocznica śmierci gen. Bronisława Ducha

9 października 2020 roku minęła 40. rocznica śmierci gen. dywizji Bronisława Bolesława Ducha, jednego z wybitnych dowódców Wojska Polskiego i Polskich Sił Zbrojnych. Walczył za niepodległą Polskę począwszy od 1914 roku, zasłynął jako dowódca 3. Dywizji Strzelców Karpackich w walkach o Monte Cassino. Melchior Wańkowicz nazwał go „Nieugiętym” ze względu na niezłomność i konsekwencję w służbie żołnierskiej ku wolnej Polsce.

Gen. Bronisław Duch urodził się 15 listopada 1896 roku w miasteczku Borszczów na Ukrainie, w województwie tarnopolskim II Rzeczypospolitej. Miał siostrę Marię i brata Ludwika, który był komisarzem Policji Państwowej i został zamordowany przez NKWD w lesie katyńskim.

Uczęszczał do szkół w Tarnopolu. W wieku 12 . lat zainteresował się ruchem skautowym, dzięki któremu znalazł się pod wpływem idei walki zbrojnej o niepodległość Polski. W 1912 roku wstąpił do tajnej organizacji „Zarzewie” w Tarnopolu. Maturę uzyskał w 1914 roku. Po wybuchu I wojny światowej, w sierpniu 1914 roku wstąpił najpierw do Legionu Wschodniego, a po jego rozwiązaniu do 3. pułku piechoty, który wchodził w skład II Brygady Legionów. Walczył w II Korpusie Polskim dowodzonym przez płk. Józefa Hallera, biorąc udział 11 maja 1918 roku w bitwie pod Kaniowem. W czasie bitwy II Korpus Polski został otoczony przez Niemców i zmuszony do kapitulacji, a żołnierzy internowano. Uciekł z niewoli i przedostał się do I Korpusu Polskiego w Rosji dowodzonego przez gen. Józefa Dowbór-Muśnickiego. W związku z jego kapitulacją 21 maja 1918 roku, udał się do Murmańska.

Grób gen. Bronisława Ducha na cmentarzu pod Monte Cassino. Fot. Małgorzata Ptasieńska

Polski Cmentarz Wojenny na Monte Cassino. Fot. Małgorzata Ptasieńska

Od grudnia 1918 roku dowodził początkowo 1. Kompanią Polskiego Samodzielnego Oddziału Murmańskiego w ramach interwencyjnych wojsk brytyjskich walczących z oddziałami Armii Czerwonej. W sierpniu 1919 roku, w związku z wycofaniem wojsk brytyjskich, udał się wraz z całym Polskim Samodzielnym Oddziałem Murmańskim do Wielkiej Brytanii, gdzie w listopadzie 1919 roku został jego dowódcą.

W wolnej Polsce

Po odzyskaniu przez Polskę niepodległości powrócił do kraju wraz z całym dowodzonym przez siebie oddziałem w grudniu 1919 roku. Odrobny drogę statkiem z Archangielska do Edynburga, stąd do Szczecina. Zdążył dotrzeć do Modlina, by 22 grudnia wziąć udział w przeglądzie wojsk dokonanym przez Naczelnika Państwa Józefa Piłsudskiego na placu Saskim w Warszawie.

Dowodzony przez por. Bronisława Ducha oddział Murmańczyków jako III batalion wszedł w skład tworzonego 64. Grudziądzkiego Pułku Piechoty. Jako dowódca batalionu od lipca 1920 roku brał udział w wojnie polsko-bolszewickiej. W 1921 roku ukończył kurs dowódców batalionów oraz kurs w Centralnej Szkole Strzelniczej w Toruniu. W 1924 roku został awansowany na stopień majora. Od kwietnia 1925 roku dowodził kompanią Korpusu Kadetów nr 2 w Modlinie. We wrześniu 1925 roku ożenił się z Zofią Lisiewiczówną. Mieli dwóch synów.

W 1926 roku został skierowany III Oddziału Sztabu Generalnego. Po reorganizacji Sztabu Generalnego powrócił do dowodzenia i został dowódcą batalionu w Szkole Podchorążych dla Podoficerów w Bydgoszczy. W latach 1929–1931 studiował w Wyższej Szkole Wojennej w Warszawie, awansowany w międzyczasie do stopnia podporucznika. Po jej ukończeniu został mianowany zastępcą dowódcy 60. pułku piechoty w Ostrowie Wielkopolskim. W 1935 roku został dowódcą 73. pułku piechoty w Katowicach. W maju 1938 roku został Dyrektorem Nauk w Centrum Wyszczolenia Piechoty w Rembertowie, którą to funkcję pełnił do wybuchu wojny.

Czas II wojny światowej

We wrześniu 1939 roku został mianowany dowódcą piechoty dywizyjnej 39 Dywizji Piechoty Rezerwowej, wchodzącej w skład Armii „Lublin”, która 26 września 1939 roku skapitulowała wraz z pozostałymi jednostkami. Płk dypl. Duch przedostał się przez Węgry, a potem w przebraniu katolickiego księdza, do tworzonych we Francji Polskich Sił Zbrojnych.

W styczniu 1940 roku objął dowództwo 1 Dywizji Grenadierów. W czasie uroczystości 3

maja 1940 roku został mianowany generałem brygady przez Naczelnego Wodza gen. Władysława Sikorskiego. 18 maja 1940 1 Dywizja Grenadierów została skierowana na front do dyspozycji II Grupy armii francuskiej i weszła w skład XX Korpusu. 21 czerwca 1940, wobec kapitulacji Francji, gen. Duch wydał rozkaz o rozwiązaniu 1 Dywizji Grenadierów i przedzieranie się małymi grupkami do Wielkiej Brytanii. Część żołnierzy przekroczyła wówczas granicę francusko-szwajcarską i została internowana przez Helwetów wraz z 2 Dywizją Strzelców Pieszych.

W lipcu 1940 roku gen. Duch dotarł do Wielkiej Brytanii. Od sierpnia 1940 do marca 1941 był II generałem do zleceń Naczelnego Wodza. Następnie w kwietniu 1941 roku gen. Władysław Sikorski mianował go Dowódcą Oddziałów Polskich w Kanadzie i Przedstawicielem Naczelnego Wodza na terenie Kanady i Stanów Zjednoczonych. Organizował rekrutację Polonii amerykańskiej do Wojska Polskiego. Jego misja zakończyła się niepowodzeniem m.in. wobec przystąpienia USA do wojny i zmniejszenia liczby ochotników – obywateli amerykańskich polskiego pochodzenia do służby w Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie.

W kwietniu 1942 roku powrócił do Wielkiej Brytanii, gdzie został mianowany dowódcą 1 Brygady Strzelców Polskich I Korpusu Polskiego w Szkocji. Funkcję tę pełnił do lipca 1943 roku. W lipcu 1943 roku został skierowany do Palestyny, gdzie 6 sierpnia 1943 objął dowództwo 3 Dywizji Strzelców Karpackich. Formacją tą dowodził w czasie zwycięstw kampanii włoskiej w ramach 2 Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa. 3 DSK wykazała się bohaterstwem w walkach o Monte Cassino. Gen Duch po bitwie zwrócił się do żołnierzy słowami:

Okryliście nową wielką chwałą imię Polski w całym świecie, a Waszym sztandarom nadaliście nowy wielki blask żołnierskiej chwały i słusznej dumy. Polska jest Wam za to głęboko wdzięczna.

Gen. Duch wziął udział wraz ze swymi wiernymi i odważnymi żołnierzami w zwycięskich walkach o Ankonę i Bolonię, okrywszy chwałą i sławą oręż polski.

Na uchodźstwie

Po zakończeniu wojny nadal dowodził 3 Dywizją Strzelców Karpackich, która weszła w skład Polskiego Korpusu Przysposobienia i Rozmieszczenia i znalazła się w Wielkiej Brytanii. W 1947 roku gen. Duch został zdemobilizowany i zamieszkał w Londynie. Jesienią 1945 roku udało mu się potajemnie sprowadzić żonę z synami z Warszawy. Z jednorazowej odprawy, jaką otrzymał po demobilizacji, zakupił hotel, który prowadził wraz z żoną Zofią do 1975 roku.

Działał prężnie w środowisku kombatanckim, biorąc udział w spotkaniach Karpatczyków i Grenadierów, uroczystościach patriotycznych „polskiego” Londynu. 27 maja 1978 roku został mianowany przewodniczącym Wojskowej Komisji Orzekającej. 19 lutego 1980 roku Prezydent RP na uchodźstwie Edward Bernard Raczyński mianował go Generalnym Inspektorem Sił Zbrojnych.

Gen. Duch zmarł 9 października 1980 w Londynie. W czasie nabożeństwa żałobnego w kościele św. Andrzeja Boboli głos zabrał m.in. Prezydent RP na uchodźstwie Edward Bernard Raczyński, który powiedział:

Wspominamy go jako wzór żołnierza-obywatela. Należał do tych ludzi wybitnych, prostych i szczerych w obejściu, do których mamy zaufanie i dla których odczuwamy przyjaźń, ale których znaczenie i wymiar oceniamy w całej pełni dopiero w perspektywie miejsca i czasu.

Ten niegdyś legun, oficer pod Rarańczą, Kaniowem, Murmańskiem, kampanii 1920 roku, dowódca w kampanii wrześniowej i na pobojuwiskach Francji w roku 1940, wreszcie zdobywca góry klasztornej Monte Cassino, nie spoczywał w latach późniejszych na laurach ani się nie wynosił. Chciał służyć i służył do końca Polsce [...].

Bronisław Duch, odchodząc od nas, zajął należne mu miejsce w Panteonie polskiej sławy - obok Czarnieckich i Żółkiewskich, Dąbrowskich i Kniaziewiczów, Andersa i Kopańskiego.

Urna z prochami gen. Ducha spoczęła na polskim cmentarzu wojennym pod Monte Cassino, obok jego żołnierzy poległych w tej heroicznej bitwie.

Małgorzata Ptańska